

Напрямки розвитку господарської правосуб'єктності у світлі європейського досвіду плюралістичної демократії

Україною проголошено політичний курс на загальноєвропейські цінності, котрими є плюралістична демократія, верховенство права та дотримання прав і основоположних свобод людини [1; 2].

Ідеї плюралістичної демократії у Західній Європі отримали широке поширення після другої світової війни і по цей час зберігають пануючі позиції. Вони були започатковані у першій половині ХХ століття в роботах низки вчених серед яких були французькі юристи Дюгі та Оріу [3, с.830-831]. Дюгі, помітивши перспективні тенденції розвитку громадянського суспільства, висловив ряд соціальних прогнозів, закликав спиратися на професійні об'єднання й інші реальні асоціації, що виникають у процесі розвитку промислового суспільства. Його теорія соціальних функцій відповідала потребам державного регулювання ринкової економіки, що сформувалися на початок ХХ століття. Він заперечував ідею невтручання буржуазної держави в економічне життя, з чим пізніше перегукувалось кейнсіанство, говорив про перетворення буржуазної держави в «організацію публічних служб». Люди поєднуються в союзи, писав Дюгі, засновані на спільності професійних, промислових, комерційних, наукових і інших інтересів. Ці об'єднання, союзи й асоціації Дюгі називав самим видатним фактом сучасності. Він зауважував: «закон виражає не загальну волю, а волю кількох людей, що голосують у парламенті, що представляють до того ж частину виборчого корпусу; крім того, політична всемогутність належить не парламенту, а кабінету міністрів, відповідальність якого стала порожнім звуком». Тому Дюгі рекомендував всі економічні і соціальні функції розподіляти між різними групами, що одержують певну юридичну структуру й оформляються в систему синдикатів, які договірним шляхом вирішують проблеми їх відносин відповідно до норм соціальної солідарності. При системі синдикатів центральна влада уряду прийме зовсім інший характер і зведеться до функцій контролю і нагляду. Держава збережеться, але тільки як система соціально корисних служб, а не публічна влада, що командує суспільством [4, с.602-603].

Натомість пониження ролі держави викликало різку критику сучасників Дюгі. Другий французький юрист Оріу розвинув започатковані ідеї у правову теорію інституціоналізму. В інституціоналізмі суспільство розглядається як конгломерат різних інституцій, тобто людських груп усілякого характеру, між якими існує рівновага, а держава є лише одним, причому не обов'язково основним, інститутом політичної влади серед низки інших. По Оріу, рівновага між протилежними інтересами людей, соціальних груп і класів забезпечується правовими відносинами. Стверджується, що право створюється не державою, а

всіма суспільними інститутами, взятими разом, покликано урівноважувати споконвічну протилежність між особистістю і державою. Інституціоналізм позбавляє державу монополії як на політичну владу, так і на право, висуває на перший план формулу «немає суспільства без права», стверджує, що право є продуктом «юридичного досвіду» усіх суспільних інститутів, а не тільки державних органів [3, с.830-831].

У рамках концепції плюралістичної демократії був обґрунтований принцип субсидіарності - «якщо окрема людина чи самостійна асоціація можуть власними силами справитися зі своїми задачами, то суспільство, що їх охоплює, не повинне втручатися в їхню діяльність, нав'язуючи їм свою допомогу, тому що така допомога буде не оптимальною підтримкою, а непотрібною опікою, применшенням їхньої самостійності. Якщо ж окрема людина чи самостійна асоціація не в змозі справитися із задачею, що перевищує їх сили, і змушені шукати опори в суспільстві, що їх охоплює, то суспільство зобов'язане справляти їм необхідну підтримку, що у цьому випадку буде проявом справжньої солідарності». Принцип субсидіарності зіграв важливу роль при виробленні податкового законодавства у західних країнах. У ФРН відповідно до цього принципу держава не повинна збільшувати оподаткування до такого ступеня, щоб у людей залишалось дуже мало чи зовсім не залишалось вільних грошей для підтримки громадських асоціацій. Привласнювати функції, з якими суспільні інститути здатні справитися на своєму рівні, держава, навіть і з найкращими цілями, не вправі [5; 6].

Організаційні засади реалізації принципу субсидіарності закладені в конституційних актах окремих західних країн зі змінами, прийнятими після другої світової війни. Наприклад, Декларація прав людини і громадянина від 26 серпня 1789 року, що входить до складу конституційних актів Франції, містить статтю 14, згідно якій усі громадяни мають право, особисто чи через своїх представників, засвідчуватися в необхідності суспільного обкладання, вільно виражати на нього згоду, стежити за його витратою і визначати його розмір, підстави, порядок і тривалість стягування [7, с.137]. Преамбула Конституції Франції від 27 жовтня 1946 року гарантує індивідуальне чи колективне користування проголошеними правами і свободами [7, с.139].

Останнє покоління прав людини, закріплених у Європейській соціальній хартії (переглянутій), отримало назву колективних або солідаристських. Їх принципова особливість полягає в тому, що вони “здійснюються не окремою людиною, а колективом, спільнотою, асоціацією” [8, с.23]. До колективних прав людини Р.Мюллерсон відносить, у тому числі право на соціальний і економічний розвиток [9, с.30].

Під час вступу до Ради Європи Україна взяла до виконання низку зобов'язань, наведених у Висновку Парламентської асамблеї Ради Європи №190 (1995 р.), до кола зобов'язань входить проведення політики відповідно до принципів Європейської соціальної хартії Ради Європи, яка є головним документом Ради Європи у сфері забезпечення економічних та соціальних прав людини. 2 травня 1996 року Україна підписала Європейську соціальну хартію, прийняту Радою Європи у 1961 році, а 7 травня 1999 року було підписано

Європейську соціальну хартію (переглянуту), прийняту Радою Європи у 1996 році. Необхідність її ратифікації обумовлена як членством України у цій міжнародній організації, так і намірами України набути членства у Європейському Союзі. Однак ратифікація Європейської соціальної хартії згідно постанови Верховної ради України “Про підготовку до ратифікації Верховною Радою України Європейської соціальної хартії” від 5 листопада 1997 року № 620/97–ВР, а також Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 1998 року №615/98, вимагає попередньої адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів, встановлених у Хартії. Юридичне забезпечення прав, передбачених Європейською соціальною хартією, має здійснюватися за допомогою різних галузей національного законодавства. Однак необхідні розробки ведуться здебільшого щодо прав людини у сфері праці [10]. Натомість є потреба у відповідних розробках й у інших сферах. У сфері господарювання необхідна законодавча деталізація прав та обов’язків публічних суб’єктів господарювання щодо формування і реалізації соціально-економічної політики із закріпленням основних принципів взаємодії публічних органів з цих питань у главі 2 Господарського кодексу України.

Для забезпечення оптимального поєднання централізації і децентралізації при здійсненні державного регулювання економіки потрібна законодавча розробка юридичних інститутів публічних суб’єктів господарювання, що наділяються правом участі у формуванні і реалізації державної економічної політики на основі публічних договорів, що укладаються їх органами з державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими публічними органами.

Література:

1. Біла книга (інформаційна доповідь) Міністерства юстиції України // Електронний ресурс: http://aj.org.ua/files/7/white_paper.pdf#search=%D0%BF%D0%BB%D1%8E%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F
2. Посольство України в Республіці Білорусь - Новини щодо зустрічі Президента України В.Ющенко з керівниками диппредставництв і міжнародних організацій // Електронний ресурс: <http://belarus.mfa.gov.ua/belarus/ua/news/detail/3727.htm>
3. Скакун О.Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс): Учебник.- Харьков: Эспада, 2005.- 840 с.
4. История политических и правовых учений. Учебник / Под ред. О.Э. Лейста. – М.: Издательство "Зерцало", 2000. – 688 с.
5. Нелль-Брейнинг О. фон. Построение общества. Пер. с нем. Р.Н. Редлиха. - Сидней, «Посев», 1987.- 146 с.
6. Валерий Сендеров. Солидаризм — третий путь Европы? // «Академия Тринитаризма», М., Эл № 77-6567, публ.13355, 29.05.2006.- http://magazines.russ.ru/novy_i_mi/2003/2/send.html

7. Конституции зарубежных государств: Учеб. пос. / Сост. В.В. Маклаков. 2-е изд., исправ. и доп. – М.: Изд-во БЕК.- 586 с.
8. Лукашева Е.А. Общая теория прав человека. – М.: Норма, 1996. – 573 с.
9. Мюллерсон Р.А. Права человека: идеи, нормы, реальность. - М., 1991. – 280 с.
10. Феськов М.М. Європейська соціальна хартія (переглянута) і трудове законодавство України: питання адаптації. - Дис... канд.юрид.наук (12.00.05).- Одеса: ОНЮА, 2002.- 202 с.

Право/10. Хозяйственное право

К.ю.н., доцент Грудницька С.М.

Інститут економіко-правових досліджень НАН України, Україна